

PRIGIMTINĖ ŽMOGAUS TEISĖ AUKLĖTI SAVO VAIKUS

Andrius Vaitkevičius

Klaipėdos universitetas

Anotacija

Straipsnyje analizuosime tėvų prigimtinių teisių auklėti savo vaikus, kylančių iš jų prigimtinio buvimo tėvais ir vaikų gimdymo. Aptarsime prigimtines teises ir prigimtinio įstatymo keliamas suvokimo problemas, formuojančias ne tik pavienio asmens, bet ir visuomenės, valstybės požiūrius į šias teisingo auklėjimo galimybes bei galias. Analizuosime šiuolaikinio vakarietiško pasaulio iššūkius, kurie kvestionuoja tėvų galimybę auklėti savo vaikus, kaip jiems atrodo, pačiu geriausiu ir priimtinausiu būdu. Gilinsimės į ikikrikščionišką prigimtinių teisių suvokimą, pateikiamą antikos filosofų sampratą atskleidžiančiuose apmąstymuose. Ir į krikščionišką požiūrį, suvokiant prigimtines tėvų teises vaikų ugdymo klausimu bei analizuojant Popiežiškosios šeimos tarybos pateiktas suvokimo gaires, remiantis Romos Katalikų Bažnyčios ugdymo sampratos tradicijomis.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: prigimtis, prigimtinis įstatymas, auklėjimas, šeima, tėvų teisė auklėti vaikus, valstybės ir tėvų santykiai, šeima ir visuomenė, socializacija.

Abstract

In the article, we analyse the natural right of parents to raise their children, the law arising from their being natural parents and bringing children into the world. We make an analysis of the problematical understanding of natural law and rights. These form not only the point of view of the right education and the educational powers of separate individuals (parents), but also of all of society and the state. We analyse the challenges to the modern Western world which questions the ability of parents to raise their children in the best and most acceptable way to them. We delve deeper into the pre-Christian understanding of natural rights and laws exposed in the reflections and conceptual understanding of the Ancient philosophers, as well as the Christian approach in understanding the natural law and rights of parents on the understanding of children's education, analysing and understanding the guidelines presented by the Pontifical Council for the Family, and looking at the tradition of the Roman Catholic Church's concept of education.

KEY WORDS: nature, natural law, education, family, parents' right to raise children, relations between state and parents, family and society, socialisation.

DOI: <http://dx.doi.org/10.15181/mtd.v0i8.2481>

Įvadas

Šiuolaikinėje visuomenėje nemažai diskutuojama apie žmogiškąją brandą, jos etapus. Stebimi sociokultūriniai procesai, lemiantys ne tik visuomeninių suvokimo pokyčių raidą, bet ir pačią žmogaus brendimo galimybę. Mokslas vis dažniau kalba apie amžinųjų paauglių visuomenę, kurioje asmuo, individas niekaip negeba subręsti. Šis procesas – liudijimas to, kad darbus asmens brendimo procesas nevyksta, asmuo patiria įvairiausias krizes, su kuriomis nesusidorojęs įstringa tam tikrame raidos proceso etape. Tai jo neapleidžia tol, kol jis įveikia šį ugdymosi, brendimo etapą, kartais jį atsivejantį iš ankstyvosios vaikystės.

Šiame straipsnyje bandysime pažvelgti į pagrindinę žmogaus ugdymosi vietą – šeimą. Analizuosime, kaip šiuolaikinis žmogus pildo prigimtines savo pareigas (tėvystės, motinystės) ir kelsime klausimą, ar iš viso šiuolaikinėje ultramodernistinėje visuomenėje jis turi galimybę prisimti atsakomybę už jo šeiminiame santykiyje gimusių vaikų ugdymą. Ar jam tai leidžiama ir kaip tai veikia asmens brandos procesą, savojo tapatumo atradimą?

Straipsnio objektas – tėvų prigimtinės teisės ir prigimtiniai įstatymai, įgalinantys savo vaikų ugdymą.

Straipsnio tikslas – išanalizuoti, kaip skiriasi prigimtinių teisių ir pareigų suvokimas, ar šiandieninė visuomenė, valstybė bei pavienis individas vis dar mato tėvus kaip pagrindinius vaikų ugdytojus.

Darbo uždaviniai:

1. Išanalizuoti prigimtinės teisės ir pareigų suvokimo kilmę.
2. Aptarti pareigas ir teises, kylančias iš paties buvimo žmogumi, išanalizuoti šio suvokimo skirtingo interpretavimo nulemtus iššūkius.
3. Išanalizuoti žmogaus prigimties klausimą krikščioniškojo vertinimo aspektu.
4. Pateikti Romos Katalikų Bažnyčios ugdymo tradicijos suvokimą tėvų prigimtinio ugdymo klausimu.

Metodai: mokslinės literatūros analizė, interpretacija, sintezė.

1. Žmogaus prigimties klausimo suvokimo keblumai

Klausimas, kas yra žmogaus prigimtis, neatsiejamas nuo klausimo, kas yra žmogus? Šių suvokimo labirintų analizės galimybių gana daug. Galima pasitelkti ir antikos filosofus, ikirikščioniškosios kultūros atstovus, analizuoti krikščioniškųjų kryptių mąstymo kategorijų aprėptyje ar pradendant liberalistiniu požiūriu į žmogiškąją prigimtį ir buvimo žmogumi fenomeną, kuris teigia, kad žmogiškoji prigimtis yra kažkas tokio, kas nuolat kinta, nėra aišku ir stabilu: „Uždaryti žmogaus prigimtį į atseit nekintamą, amžiną apibrėžimą – tai pats lengviausias kelias, nes daugiau nereikia mąstyti, bet kartu ir pats pavojingiausias, nes skatina konfliktą su tikrove ir anksčiau ar vėliau baigiasi kruvinu jos naikinimu. Žmogiškoji tikrovė niekada neįtįlps į aiškų ir galutinį apibrėžimą“ (Aleksandravičius, 2017).

Esant požiūrių įvairovei, turime konstatuoti faktą, kad nepaisant skirtingų atskaitos taškų ar filosofinio, teologinio, sociologinio, ar bet kurios kitos mokslo šakos vertinimo kriterijų turi egzistuoti tiesa apie patį buvimą žmogumi, jo prigimtį. Kitaip negalėtume teigti, kad žmogus, kaip būtis, egzistuojanti žmogiškojo apibrėžtumo prasme, išvis egzistuoja ar egzistavo. Čia galioja principas, kad niekas niekuo netampa, kuo iki tol nėra buvęs. Taigi žmogus negali tapti žmogumi arba įgyti buvimo žmogumi savybių, kurios tam tikru empirinio patyrimo momentu padaro jį daugiau arba mažiau žmogumi. Žmogus jau yra žmogumi, nes nuo pat savo prasidėjimo momento turi esminius žmogiškosios būties elementus.

Kai kurie autoriai kalba apie tapimą žmogumi, „įgyjant“ žmogui būdingų savybių, atsižvelgiant į socialinę ir ugdomąją aplinką. Tokios mąstymo idėjos ir žmogaus suvokimo būdai ypač būdingi vakarietiškam ultramoderniajam pasauliui, kuris vadovaujasi *gender* ideologija, besiremiančia kultūriškai formuojama asmens tapatybe, nuneigiant biologinės tiesos apie žmogų svarumą. Šios ir kitos panašios mąstymo kategorijos leidžia nagrinėti ne žmogiškosios prigimties klausimus, o socialinės inžinerijos projektus, transformuojant patį suvokimą apie tai, kas yra žmogus ir kokie esminiai žmogiškosios prigimties elementai.

Psichoterapeutas Marius Binasco teigia, kad požiūris į žmogų, tarsi į tuščią lapą, kurį gali prirašyti kaip nori ir kada nori, tarsi vadovaudamasis ro-

mėniškuoju *tabula rasa* principu, neteisingas vertinant situaciją iš buvimo žmogumi požiūrio taško psichoanalitinio vertinimo kontekste.

Nemažai psichologijos ir sociologijos mokslų atstovų tvirtina, kad žmogus gimsta be kultūros ir be žinių (plg. Mitscherlich, 1970, 5). Individas į šį pasaulį neatsineša elgesio taisyklių, kurios galėtų jį kreipti kasdienių pasirinkimų akistatoje priimti vienus ar kitus sprendimus. Šiuo požiūriu naujasis žmogus ateina į šį pasaulį neturėdamas ir kultūrinio suvokimo, žinių, žinojimo, suvokimo, tarsi tuščias popieriaus lapas, kuris metams bėgant bus pripildytas jo kultūrinėje prigimtinės šeimos aplinkoje sukauptos patirties. Tačiau turime pastebėti, kad gimti be instinktų, suvokimo galimybių nereiškia, kad tas „tuščias lapas“ bus pats savaime pripildytas kitų, nekreipiant dėmesio į tai, kas tu toks esi iš tiesų, kokia tavo žmogiška prigimtis (plg. Binasco, 2013, 93–96). Tad būtų galima tvirtinti, kad kiekvienas žmogus, individas turi mokytis, kaip tapti žmogumi, pažinti savyje tūnantį žmoniškumą, jam būdingas savybes.

Žmogus mokosi adaptuotis prie socialinių struktūrų, įsisaugoma elgsenos normas, įgyja kultūrinį jo aplinkai būdingą suvokimą. Visa, kas supa ką tik gimusį žmogų, pradėdant nuo pat pirmųjų alsavimo momentų, jo socialinė ir sociokultūrinė padėtis veikia savojo identiteto suvokimą ir savojo „aš“ atradimą. Ypač savojo „aš“ suvokimą veikia aplinka, kur kultūrinio lygmens klausimai apie žmogų priešpriešinami žmogaus prigimties klausimams ir keliamas kultūrinės žmogaus prigimties klausimas. Kartais jis dar vadinamas antrąja kultūrine žmogaus prigimtimi. Tokia takoskyra būdinga genderistiniam mąstymui, kuriam būdingas suvokimas, kad žmogus nuo savosios prigimties pažinimo ir suvokimo gali pereiti prie antrosios – kultūrinės prigimties suvokimo įgyvendinimo, ryžtingai apsisprendamas ją priimti kaip nekintamą tiesą, atsakydamas į klausimą, kas aš esu?

Tačiau laikydamiesi principo, kad niekas netampa tuo, kuo anksčiau nėra buvęs, suvokiame, kad žmogaus prigimtis yra nekintama konstanta, keičiasi tik kultūriniai žmogiškosios prigimties traktavimo būdai. Kaip tvirtina sociologas Sergej'us Belardinelli's: „Žmogus yra tai, kas daro įmanomą bendravimo galimybę, leidžia koegzistuoti skirtingoms socialinėms sistemoms, kurios vertinamos atsižvelgiant į statusą, metodus ir remiantis įvairių „aplinkų“ informacija suvokiant save kaip paskirai veikiančią išskirtinę sistemą“

(Belardinelli, 2002, 49). Nors žmogus priklauso tam tikrai sociokultūrinei aplinkai, yra jos formuojamas, iš tiesų nepriklauso nė vienai aplinkai, kurios dalis jis šiuo metu yra. Tiesiog „dėl to, kad jis yra žmogus, jau yra paskira psichinė sistema, veikianti ir uždara, lygiai kaip ir kitos socialinės sistemos, perteikiančios savąsias aplinkas ir atstovaujamos tam tikroms visuomenėms ar jų dalims (žr. Belardinelli, 2002, 50).

Taigi pats žmogus turi nuspręsti, koks turėtų būti jo žmogiškosios prigimties ir kultūrinio sąlyčio santykis, kad tai leistų darniai gyventi su savimi pačiu. Čia ir glūdi pagrindinė problematika: jeigu kažkas yra kažkuo, vadinasi, kad tuo kažkuo yra visada, taigi jo prigimtis nesikeičia.

2. Prigimtinio įstatymo kilmė ir suvokimo raida

Prigimtinio įstatymo klausimas keltas dar ikirikščioniškame pasaulyje. Užuominų apie jį aptinkame Sofoklio, Platono, Aristotelio darbuose, labiausiai jo sampratą paveikė Cicerono veikalai (žr. Bohr, 1999, 150). Veikale „Apie valstybę“ jis svarstė, kad „prigimtinė teisė yra tikroji teisė, pasėta į visų žmonių protus, nesikeičianti ir amžina, teisė, įsakmiai kviečianti mus vykdyti pareigas ir draudimais atbaidanti nuo nusikaltimų (...). Ši teisė negali būti pakeista kitų, taip pat negali būti atšaukta ar visiškai panaikinta kuri nors jos dalis“ (žr. Narbekovas, Obelenienė, Pukelis, 2008, 37).

Garsūs antikos filosofai tvirtino, kad ne pats žmogus nustato galutinius teisingumo principus. Juos tereikia atpažinti ir pagal juos derinti savo mąstymą bei elgsenos principus, viešojoje erdvėje – įstatymus (plg. Salij, 2000, 154). Vėlesniais – jau krikščioniškais laikais – Tomas Akviniėtis teigs, kad visa egzistuojanti kūrinija – kosmosas – paklūsta paties Dievo nustatytoms taisyklėms, tvarkai, planams. Jo mokyme aiškiai išreiškiamas suvokimas, kad visi kūriniai, visa, kas egzistuoja, dalyvauja Dievo plane, kur veikiama pagal Jo nustatytas taisykles. Skirtingo sąmoningumo būrys jame dalyvauja skirtingai, bet vadovaujasi jų pažinimo būdo galimybes siekiančiomis „ribomis“, taisyklėmis, instinktais, kurių autorius yra aukštesnioji Būtis. Žmogus – vienintelė jų – geba pažinti ir laisvai pritarti arba nepritarti tam, ką jis pažįsta. Taigi „žmogus, protingas kūrinys, amžinajame įstatyme dalyvauja aktyviai ir

pats „matuoja“ įstatymą. Žmogaus aktyvų, protingą dalyvavimą amžinajame įstatyme Tomas vadina prigimtinio įstatymu“ (Narbekovas, Obelenienė, Pukelis, 2008, 38).

Siekdami apibendrinti tai, kas yra prigimtinė teisė, remiantis Tomo Akviničio mąstymo kategorija, galime konstatuoti, kad „visa tai, kas žmogui dėl jo buvimo žmogumi teisėtai priklauso ir yra reikalinga, kad jis galėtų įgyvendinti savo pašaukimą ir siekti tobulumo. Prigimtinė teisė yra, pvz., teisė į gyvybę, į laisvę, į tai, kas reikalinga tiek paskiro žmogaus, tiek tam tikros bendrijos gyvenimui. Paskiro žmogaus ir tam tikros bendrijos, pvz., šeimos, prigimtinę teisę atitinka kitų žmonių ir bendrijų, pvz., valstybės, prigimtinio įstatymu pagrįsta pareiga gerbti šią prigimtinę teisę“ (Narbekovas, Obelenienė, Pukelis, 2008, 39). Taigi prigimtinis įstatymas ir teisės užima esminę vietą tiek siekiant užtikrinti bendrąjį pavienio individo gėrį, tiek ir platesne prasme – visuomenei, valstybei, žemynams.

A. Narbekovo, B. Obelenienės, K. Pukelio teigimu, „terminas „prigimtinis įstatymas“ remiasi tomis moralinėmis įžvalgomis, kurias žmogus įstengia pasiekti protu. Žodis „prigimtinis“ kaip sąvoka reiškia, kad 1) jis nėra antgamtinis, t. y. nėra perduodamas antgamtinio būdu; 2) nėra pozityvus, t. y. ne įstatymų leidžiamosios valdžios paliepimo rezultatas; 3) glūdi žmogaus prigimtyje ir iš jos kyla“ (Narbekovas, Obelenienė, Pukelis, 2008, 39). Taigi prigimtinio įstatymo ir prigimtinių tiesų apie buvimą žmogumi analizė visų pirma reiškia proto bandymą pažinti tiesą apie patį buvimą ir tik tada, juo remiantis, apie kuriamus įstatymus, elgsenos normas ir taip toliau, siekiant sukurti tokią aplinką ir socialinius, įstatyminius santykius, kurie labiausiai atlieptų šias pažintąsias prigimtines tiesas ir užtikrintų teisę bei galimybę pagal jas gyventi.

3. Žmogaus prigimties krikščioniškame vertinimo kontekste suvokimas

Teigdami, kad krikščioniškosios pasaulio dalies suvokimas apie žmogaus prigimtį yra vienalytis, darytume grubią metodologinę klaidą. Įvairių krikščionių bendruomenių suvokimas šiuo klausimu tikrai nevienareikšmis, ypač turint mintyje šiuolaikinį sociokultūrinį aspektą, kuris byloja, kad kai kuriose krikščioniškose bendruomenėse giliai įsišaknijęs kultūrinis žmogaus suvokimas neretai

skiriasi nuo pamatinio biblinio žmogaus suvokimo. Gyvendami pliuralistinėje visuomenėje, kur vyrauja pliuralistinis „krikščioniškas“ suvokimas, ieškome atsvaros taško, kuris leistų įvardyti žmogiškajai prigimčiai būdingus elementus tiesiog dėl paties žmogaus buvimo žmogumi, nepaisant jo socialinės, politinės, šeiminės, valstybinės ir kitų socialinių bei kultūrinių aplinkų skirtumų.

Romos Katalikų Bažnyčios mokyme matome aiškų įvardijimą, kad ir pats prigimtinio įstatymo suvokimas priklauso nuo jo interpretacijos: „Prigimtinio įstatymo taikymas labai įvairuoja; gali prireikti gerai jį apmąstyti, atsižvelgiant į daugelį nuo vietos, laiko ir aplinkybių priklausančių gyvenimo sąlygų. Vis dėlto ir kultūrų įvairovėje prigimtinis įstatymas išlieka žmones vienijančia taisykle, nurodančia jiems bendrus principus, nepaisant neišvengiamo jų skirtingumo“ (Katalikų Bažnyčios Katekizmas, 1996, 407). Taigi prigimtinis įstatymas yra kažkas, kas yra kiekvieno žmogaus širdyje, patvirtinta jo proto ir egzistuoja kaip visuotinai galiojančios normos, visiems žmonėms privalomas „bendrasis gėris“. Prigimtinis įstatymas išreiškia kiekvieno žmogaus orumą ir užtikrina jo pagrindines teises bei pareigas, tampa atrama vertinant dviprasmiškas „kultūrines“ situacijas.

„Prigimtinis įstatymas nekinta ir išlieka toks pat istorijos permainose; jis nepriklauso nuo idėjų ir papročių kaitos ir palaiko jų pažangą. Juo paremtos taisyklės galioja esmingai. Net jeigu paneigiami jo principai, neįmanoma jo nei sunaikinti, nei išrauti iš žmogaus širdies“ (Katalikų Bažnyčios Katekizmas, 1996, 407). Šio suvokimo kontekste matome, kad kalbama apie kai kuriuos su žmogaus prigimtimi susijusius dalykus, kurie yra nekintami, stabilūs ir atsparūs laiko tėkmei, kultūrinėms ir ideologinėms spekuliacijoms (plg. Gaudium et spes, 2001, 131). Prigimtinis įstatymas tampa ir civilinio įstatymo pagrindu, ypač papildant jį teisės normomis, kurios nukreiptos į žmogiškosios prigimties kilnumo ir orumo užtikrinimą. Keblumų atsiranda į diskusiją įtraukus kultūrinio suvokimo klausimą, kuris kas kartą gali lemti ir naują suvokimo turinį, dažnu atveju prieštaraujantį prieš tai buvusiam suvokimui. Šiame kontekste prigimtinio klausimo ir prigimtinio įstatymo sugrąžinimas į viešąją erdvę ir įstatymų leidybos mechanizmą turi galimybę kreipti įstatymo leidybą ir visuomeninius kultūrinius procesus pačia naudingiausia žmogui kryptimi.

4. Prigimtiniu žmogaus suvokimu grįstas šeiminis santykis, tėvų prigimtinė teisė auklėti savo vaikus

Žmogus gimsta šeimoje. Jo kilmės pagrindinė sąlyga – vyriškų ir moteriškų lytinių ląstelių susijungimas, kuris tampa naujo žmogaus, naujo asmens kilmės akimirka. Natūralus, sakytume, iš žmogaus prigimties kylantis poreikis – turėti abu tėvus – mamą ir tėtį, kurie yra ne tik jo atsiradimo garantija, bet ir užtikrina visavertę asmenybinę brandą. Taigi tiek vaikas pagal jo žmogiškosios prigimties dėsnius turi teisę į abu tėvus, tiek tėvai turi turėti prigimtinę teisę išlaikyti santykį su vaiku, kurio atsiradimo pirminė priežastis ir naujos gimties tiesioginiai dalyviai jie yra. Be to, kalbame ne tik apie žmogiškąją biologiją ir fiziologinėmis tiesomis grindžiamą ryšį, bet ir apie vėlesnį vaiko ugdymo bei socializacijos procesą, apie tėvų teisę auklėti vaikus ir vaikų teisę būti tėvų auklėjamais.

Jonas Paulius II laiške šeimoms „*Gratissimam sane*“, analizuodamas, koks turėtų būti šeimos ir visuomenės santykis, tvirtina, kad „šeimos teisės glaudžiai *siejasi su žmogaus teisėmis*. Iš tiesų, jei šeima yra asmenų bendruomenė, jos išsivystymas labai priklauso nuo teisingo ją sudarančių asmenų teisių taikymo. Kai kurios šių teisių tiesiogiai susijusios su šeima, būtent – tėvų teisė į atsakingą gimdymą ir vaikų auklėjimą; kitos teisės šeimą paveikia tik netiesiogiai. Tarp jų ypač reikšmingos yra nuosavybės, būtent – vadinamosios šeimos nuosavybės teisė ir teisė į darbą“ (Jonas Paulius II, 1994, nr. 17). Iš prigimtinių šeimos teisių kyla ir prigimtinė tėvų teisė pagal savo įsitikinimus auklėti vaikus. „Tėvai pirmiausia atsakingi už savo vaikų ugdymą ir auklėjimą, siekiant užtikrinti visapusį jų vystymąsi ir tinkamą socialinės, dvasinės, moralinės, fizinės ir psichinės gerovės lygį. Šiuo tikslu ir teisės aktai, ir valstybės tarnybos raginamos bendradarbiauti, kad šeimai būtų suteikta tinkama pagalba“ (Popiežiškoji šeimų taryba, 1999, 1325).

Laikantis subsidiarumo principo, tik tada, kai šeima akivaizdžiai nepajėgi atlikti jai pagal prigimtį priklausančių pareigų ir teisių, valstybė turėtų suskubti į pagalbą. Svarbiausia neužmiršti vaiko teisių ir tenkinti jo poreikius. Valstybė, tai yra jos įgaliotos institucijos, siekia užtikrinti naujo savo valstybės nario teises, taikant įvairius apsaugos ir pagalbos instrumentus. Visų pirma rūpinamasi mama prieš gimdymą ir po jo, padedama šeimai.

Tačiau turime pabrėžti, kad pagalba kišantis į šeimos gyvenimą teiktina tik tada, kai kyla rimta grėsmė vaiko orumui ir pagrindinėms jo teisėms, paisant „vaiko interesų“ (plg. Ten pat, 1325).

Tėvų prigimtinė teisė lemia ir tėvų teisę auklėti vaikus pagal savo įsitikinimus, taip, kaip jiems atrodo geriausia. „Šiuo atžvilgiu reikia atminti, kad šeimos auklėjamoji misija įprastą papildymą randa ugdymo įstaigose. Tėvai dalijasi savo auklėjimo misija su kitais žmonėmis ir institucijomis, tokiomis kaip bažnyčia ir valstybė; tačiau tai visada turi vykti tinkamai taikant subsidiarumo principą“ (Ten pat, 1332). Nereikia pamiršti, kad bet kuris kitas ugdymo proceso dalyvis gali veikti tik tėvų vardu, gavęs jų sutikimą (plg. Jonas Paulius II, 1994, nr. 16).

Pirmieji vaiko raidos metai ypač svarbūs asmenybinei brandai, kai kurių edukologų teigimu, asmenybė iki paauglystės laikotarpio pradžios jau susiformavusi. Taigi asmenybei ir tapatumui formuotis svarbiausias laikotarpis – nuo gimimo iki maždaug dvylikų gyvenimo metų (plg. Eriksonas, 2004). Remiantis psichologijos ir pedagogikos mokslų patirtimi, konstatuotina šio laiko svarba asmenybinei brandai. Šiuo požiūriu svarbus ne tik vaiko interesus gauti tinkamą ir visavertį auklėjimą, bet ir pati visuomenė suinteresuota, kad tėvai vaikams suteiktų tinkamą auklėjimą. Čia į pagalbą ateina valstybinės institucijos ir bažnyčia, religinės bendruomenės.

Be tinkamo auklėjimo, kyla klausimas, ar siekiant užtikrinti tinkamą vaikų auklėjimą neatimama iš tėvų teisė auklėti savo vaikus? Net ir labai išsivysčiusiose valstybėse pasitaiko, kad atimant iš šeimos ugdymo teisę griauinama šeima. Tai, kas pagal prigimtinę teisę priklauso šeimai, – vaikų ugdymo teisė ir pareiga – priešpriešinama šeimos teisėms ir pareigoms. „Dažnai valstybė įsiveržia į šeimos žemę vardan demokratijos, kuri turėtų gerbti subsidiarumo principą. Susiduriame su visur esančia ir visa stebinčia politine valdžia. Valstybė ar kitos institucijos pasisavina teisę kalbėti vaikų vardu ir pašalina juos iš šeimos. Kaip rodo daugybė pragaištingų praeities ir šiuolaikinių patirčių, tokios diktatūros idealas būtų išlaikyti vaikus be šeimos. Tačiau visi bandymai pakeisti šeimą žlugo“ (Popiežiškoji šeimų taryba, 1999, 1333). Matome, koks daugiasluoksnis šis klausimas ir kiek dedamųjų tenka išanalizuoti, kad, viena vertus, būtų išsaugotos nepažeistos prigimtinės šeimos teisės, kita vertus, sudarytos visavertės raidos galimybės specialiųjų poreikių turinčiai šeimai.

Kalbame apie vaikų teisę į ugdymą ne tik mokslo ir žinių teikimo požiūriu, bet ir žmogaus moralės, religinių įsitikinimų, sąžinės laisvės aspektais. Kalbame apie visapusiškos asmenybės brandos galimybę. Popiežiškoji šeimų taryba jau 1992 metais rekomendavo „stiprų postūmį visame pasaulyje pripažinti vaikų teisę gauti išsilavinimą iš savo tėvų, ypač ten, kur teigiama, kad teikiamas dorovės principams prieštaraujantis ugdymas, pavyzdžiui, susijęs su lytiniu švietimu“ (Ten pat, 1992, nr. 8) ir kitomis ugdymo proceso bei visavertės holistinės žmogiškosios brandos ugdymo galimybėmis.

Jonas Paulius II enciklikoje „Familiaris consortio“ rašė, kad „tėvų teisė ir pareiga auklėti yra esminė, susijusi su žmogaus gyvybės perdavimu; ši pareiga yra pirminė ir svarbesnė už kitų asmenų auklėjimą, nes tėvus ir vaikus siejanti meilė yra išskirtinė, nepamainoma ir nepavarduojama, todėl negali būti perduodama kitiems nei jų įgyjama“ (Jonas Paulius II, 1995, nr. 36). Šeima šio suvokimo kontekste yra ta vieta, kurioje įsisąmoninamos socialinės vertybės, jos savo ruožtu yra pačios visuomenės pagrindinis interesas. Žinoma, yra išimčių, kai dėl savaime suprantamų priežasčių, fizinių ar psichinio pobūdžio kliuvinių valstybė ir institucijos turi padėti šeimai ir vaikui. O kalbant apie moralę ir etiką už tėvus niekas negali suteikti geresnio auklėjimo (plg. Popiežiškoji šeimų taryba, 1995, nr. 43).

Tėvų ugdomosios svarbos aspektu tenka pabrėžti jų bendradarbiavimo su ugdymo įstaigomis ir institucijomis svarbą, kad ši bendradarbiavimo pagrįsta sistema damiai veiktų brandžios asmenybės ugdymo procese. Kartu tai skamba kaip padaršinimas, žinia tėvams, skelbianti, kad jie šiuolaikiniame sudėtingame ugdymo procese ne vieni. Būtinės kompetencijos, kurių pavieniai tėvai galbūt neturi, tada į pagalbą jiems ateina specializuotos institucijos – darželis, mokykla, kolegija, universitetas, kad ugdymo procesas būtų kuo darnesnis. Tačiau ugdymo ir specialiųjų institucijų darbuotojai turėtų atminti, kad pagrindinis jų siekis yra ne pakeisti šeimą ar užimti jos vietą, bet darniai dirbti su tėvais, padėti jiems išpildyti jų misiją, skatinti vaikų atsakingumą, savarankiškumą, mokyti juos tinkamai reaguoti į aplinkos keliamus iššūkius (plg. Jonas Paulius II, 1986, nr. 6).

Krikščioniško ir prigimtinio ugdymo kontekste šeima suvokiama kaip pirminė ir prigimtinė visuomeninių dorybių, kurios būtinės visuomenei, mokykla, jai reikia visuomenės pagalbos, ji „padeda puoselėti visapusišką

žmogaus asmens tobulumą, kelti žemiškosios bendruomenės gerovę ir statyti žmoniškesnį pasaulį“ (Gravissimum educationis, 1965, nr. 3). Tai tėvų prigimtinės teisės, nulemtos vaiko atvedsinimo į šį pasaulį, pagrindas.

Posinodiniame apaštališkajame paraginime „Amoris laetitia“ sakoma, kad „tėvai turėtų orientuoti ir parengti vaikus ir paauglius taip, kad jie gebėtų įveikti situacijas, kurias gali ženklinti, pavyzdžiui, agresijos, piktnaudžiavimo ar narkomanijos grėsmės“ (Pranciškus, 2016, nr. 260). Šis dokumentas pristato šeimą, kaip pirmąją žmogiškųjų vertybių mokyklą, kurioje vaikas išmoksta svarbiausių būsimam jo gyvenimui būtinų savybių ir mokosi tinkamai naudotis žmogui suteikta laisve. Čia išmokstama kritiškai vertinti įvairių komunikavimo priemonių teikiamą informaciją ir į ją reaguoti brandžiais apsisprendimais bei veiksmis. „Šeima yra pirmoji socializacijos aplinka, nes yra pirmoji vieta, kurioje mokomasi būti tarp kitų, klausytis, dalytis, pakęsti, gerbti, padėti, sugyventi. Auklėjant turėtų būti siekiama skatinti pajauti pasaulį bei visuomenę kaip „šeimos aplinką“ ir išmokyti „gyventi“ už savo namų ribų. Šeimos aplinkoje suvokiama artumo svarba, mokomasi rūpintis kitais, sveikintis. Čia įveikiamas pirmasis savanaudiškumo ratas, lemiantis suvokimą, kad gyvename kartu su kitais, kurie verti mūsų dėmesio, švelnumo, meilės. Be šio kasdienio, kone mikroskopinio matmens nėra socialinio ryšio – be buvimo visiems kartu, kai per dieną įvairiu metu prireikia rūpintis visais, padėti vienas kitam nedideliuose kasdieniuose dalykuose. Šeima turi kasdien surasti būdų, kaip skatinti abipusį pripažinimą“ (Pranciškus, 2016, nr. 276).

Išvados

Šiame straipsnyje aptarėme prigimtinio klausimo suvokimą, žmogaus galimybę suvokti jame pačiame slypinčias buvimo žmogumi tiesas. Galima būtų teigti, kad tai yra tiek ikirikriščioniškąjį mąstymą (filosofų raštuose), tiek krikščioniškąjį – vakarietiškojį mąstymą siejanti ašis, kuriai šiandien tenka nemažai suvokimo iššūkių, susijusių su kultūrinių pokyčių paveiktomis naujomis mąstymo kategorijomis. Naujo mąstymo, kuris nebesaugo kaip atskaitos taško daugybę šimtmečių svarbia laikytos pačios žmogiškosios prigimties ir joje slypinčios tiesos apie žmogų suvokimo. Tačiau vis labiau į kultūrinę erdvę braunasi naujasis – genderistinis žmogaus suvokimas, paveiktas aktyvių naujų paties žmogaus suvokimo

koncepcijų, akivaizdžiai kontrastuojančių su prigimtinio žmogiškumo suvokimu, kuris pasiekiamas pasitelkus žmogiškojo mąstymo galią.

Taigi stebime visuotinai Vakarų civilizacijoje paplitusį kultūrinio lygmens konfliktą, kuris išderina ne tik patį suvokimą apie tai, kas yra žmogus, bet ir tai, kas yra šeima, kokios yra prigimtinės žmogaus teisės į tėvystę, motinystę ar buvimą vaiku. Kyla klausimas, ar šiandieniniai ir būsimi tėvai vis dar galės išlaikyti jų žmogiškosios prigimties jiems suteiktą teisę auklėti savo vaikus pagal savo įsitikinimus? Ar vis tik kultūrinių karų epochoje valstybės, ideologijos, institucijos uzurpuos, atims tai, kas jiems pagal buvimo žmonėmis prigimtines teises priklauso tiesiog dėl jų buvimo žmonėmis.

Analizavome ir krikščioniškąjį suvokimo aspektą, kuris vadovaujasi prigimtinių teisės principu ir dar papildomas biblistiniu-teologiniu suvokimu, siekiant užtikrinti kiekvieno žmogaus teises, remiantis autentiška buvimo žmogumi tiesa. Šis aspektas krikščionims ypač svarbus, nes tai yra ne tik proto ir analizės būdu pažinta, bet ir per Apreiškimą Biblijoje paties Dievo apie buvimą žmogumi įvardyta tiesa. Taigi krikščioniui tai tampa ne tik proto, bet ir dvasiniu argumentu.

Analizavome Romos Katalikų Bažnyčios ugdymo tradicijos suvokimą tėvų prigimtinio ugdymo klausimu, remiantis keliais esminiais ugdymą šeimoje analizuojančiais dokumentais. Ieškota atsakymo, kas yra žmogaus prigimtis, ar tėvams vis dar priklauso iš jų prigimties kylanti ugdymo teisės galia. Matoma akivaizdi kultūrinio ir prigimtinio žmogaus suvokimo sandūros problematika, krizė. Tačiau, kaip analizuota, grįžimas prie prigimtinio žmogaus suvokimo klausimo tikrai galėtų tapti skirtingo mąstymo žmones vienijančiu veiksmu. Tai sugrąžintų valstybės institucijų, teikiančių ugdymo paslaugas, ir tėvų, priimančių pagalbą vaikų ugdymo procese, bendradarbiavimo dvasią. Svarbiausia – nebeliktų įstatyminio troškimo atimti iš tėvų šią prigimtinių jų teisę ar visuomeninio noro ugdyti „geresniu“ būdu nei tai daro tėvai savo prigimtinėje šeimoje.

Grįžimas prie prigimtinių teisių suvokimo ir jų užtikrinimo taip pat padėtų valdyti ir su žmogiškąja etika bei morale susijusią problematiką. Tai yra visuomeninis interesas ir bendrasis gėris kiekvienam bet kurios valstybės gyventojui – pasaulis, kuriame gerbiamas buvimas žmogumi ir iš jo kylančios prigimtinių teisės bei pareigos.

Apibendrinami galime teigti, kad tėvų teisė auklėti vaikus kyla ne dėl to, kad valstybė ar kitos suinteresuotos grupės tokią teisę suteikia, bet todėl, kad ši teisė jiems priklauso dėl jų buvimo tėvais. Tai yra dėl to, kad ji nulemta jų žmogiškosios prigimties, talpinančios savyje ir tėvystę, ir motinystę, ir buvimą šeiminiame santykiyje su „kitu“, kuriame „kitas“ suvokiamas kaip bet kuris konkrečiame šeiminiame santykiyje esantis žmogus.

Literatūra

- Aleksandravičius, P. (2017). *Žmogaus prigimtis ir katalikybės prigimtis*. <https://www.bernardinai.lt/2017-03-29-zmogaus-prigimtis-ir-katalikybės-prigimtis/> [žiūrėta 2022-11-16].
- Belardinelli, S. (2002). *La normalità e l'eccezione, Il ritorno della natura nella cultura contemporanea*. Rubbettino: Soveria Mannelli.
- Binasco, M. (2013). *La differenza umana*. Cantagalli: Siena.
- Bohr, D. (1999). *Catholic moral tradition*. Huntington: Our Sunday Visitor, Inc.
- Eriksonas, E. H. (2004). *Vaikystė ir visuomenė*. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai.
- Gaudium et spes. (2001). *Vatikano II Susirinkimo nutarimai*. Vilnius: Aidai.
- Gravissimum educationis. (1965). *Vatikano II Susirinkimo nutarimai*. Vilnius: Aidai.
- Jonas Paulius II. (1986). Il sacramento del matrimonio e la missione educatrice. *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, IX/2. Vatikanas.
- Jonas Paulius II. (1994). *Laiškas šeimoms Gratissimam sane*. Vatikanas: Libreria Editrice Vaticana. Prieiga internete: https://eis.katalikai.lt/vb/popieziai/jonas_paulius_ii/laiskai/1994-02-02_gratissimam-sane [žiūrėta 2022-11-16].
- Jonas Paulius II. (1995). *Familiaris consortio*. Vatikanas: Libreria Editrice Vaticana. Prieiga internete: https://eis.katalikai.lt/vb/popieziai/jonas_paulius_ii/ap-paragimimai/1981-11-22_familiaris-consortio [žiūrėta 2022-11-16].
- Katalikų Bažnyčios Katekizmas*. (1996). Kaunas: LKB TKK leidykla.
- Mitscherlich, A. (1970). *Verso una società senza padre*. Milano: Feltrinelli.
- Narbekovas, A., Obelenienė, B., Pukelis, K. (2008). *Lytiškumo ugdymo etika*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
- Popiežiškoji šeimų taryba. (1992). I diritti dei bambini. *Enchiridion della famiglia*. Bologna: EDB.
- Popiežiškoji šeimų taryba. (1995). Sessualità umana: verità e significato. *Enchiridion della famiglia*. Bologna: EDB.
- Popiežiškoji šeimų taryba. (1999). Famiglia e diritti umani. *Enchiridion della famiglia*. Bologna: EDB.

Pranciškus. (2016). *Posinodinis apaštališkasis paraginimas Amoris laetitia*. Kaunas: Katalikų interneto tarnyba.

Salij, J. (2000). *Tomistinės esė*. Vilnius: Logos.

THE NATURAL HUMAN RIGHT TO RAISE CHILDREN

Andrius Vaitkevičius

Summary

In this article, we discuss the perception of the question of natural law, as well as the possibility of a person to perceive the truth about being a person hidden in himself. It could be argued that this is the axis uniting both pre-Christian thinking (in the writings of philosophers) and Christian-Western thinking, which today faces many cognitive challenges relating to new categories of thinking influenced by cultural changes, a new way of thinking which no longer has as a starting point the understanding of human nature itself and the truth about man itself. These two have been considered the most important arguments for many centuries. However, a new-genderistical perception of man and his nature is increasingly entering the cultural space, influenced by active innovative concepts of the perception of man himself, which obviously contrast with the natural perception of humanity, achieved as a result of the power of human thinking.

We are witnessing a widespread cultural conflict in Western civilisation, which unbalances not only the perception of who the person is, but also of what a family is, and what the natural human rights of parenthood, motherhood and being a child are. The question is: will parents today and tomorrow still be able to maintain their right to raise their children according to their beliefs? Or in times of cultural wars, will the state, ideologies and institutions usurp and absorb, and take away what belongs to the parents according to the natural rights of human beings.

We have analysed the Christian aspect of perception, which is guided by the principle of natural law, and is supplemented by the biblical-theological perception that seeks to ensure the natural rights of every human being based on the authentic truth about the human being. This aspect is especially important to Christians, because it is not only a truth found by cognitive power and analysis, but also the truth about being a person, being a man revealed in the Bible by God himself. Thus, for a Christian, it becomes not only a reason, but also a spiritual argument.

We analysed the perception of the educational tradition of the Roman Catholic Church regarding the issue of parents' natural education, based on several essential documents analysing the question of education in the family. The answer is sought to the question, what is the essence of human nature, and whether parents still have the power and the right to educate arising from their parents' nature. An obvious problem and a crisis can be seen between the junction of the cultural perception of man and the natural perception of man. However, as it is analysed, returning to the issue of the natural perception of man could really become a unifying factor for people with different ways of thinking. And this would bring back the spirit of cooperation between state institutions that provide the services of education and parents, accepting help in the process of children's education. And the most important thing is that there would no longer be a legislative desire to deprive parents of this natural right of theirs, or a societal desire to educate in a 'better' way than parents do within the framework of their natural family.

Returning to the understanding and assurance of natural rights would also help to manage issues relating to human ethics and morality. And this is the public interest and the common good for every inhabitant of any state, a world in which the human being and natural rights and the law, and the responsibilities arising from them, are respected.

In summary, we can say that the right of parents to raise children exists (or arises) not because the state or other interested groups grant this right, but because the right belongs to them just by being parents. This right arises from their human nature, which contains both fatherhood and motherhood and being in a familial relationship with an 'other', where the 'other' is understood as any person in a particular familial relationship.